

Relationer och sexualitet på serviceboenden

Louise Eklund & Andrea Ellingsen Larsson

HT 2012

SOPA 63

Handledare: Mats Hilde

Abstract

Author: Louise Eklund and Andrea Ellingsen Larsson

Title: Relationships and sexuality on sheltered housing. [translated title]

Supervisor: Mats Hilte

Assessor: Hans-Edvard Roos

The aim of this paper was to investigate which norms staff members hold regarding sexuality and personal relationships for disabled people living in sheltered housing (serviceboenden). The social framework was analyzed using concepts including normalizing ideology and deviance theory. We used a semi structured interview model to explore the staff's views on the categories sexuality, personal relationships, kinship as well as background information on their career history and the accommodations they service. We performed eight interviews evenly divided across two sheltered housing units in a small Swedish community. The clients suffered from various mental disabilities (sometimes also physical), but were able to live independently, only occasionally assisted when needed. Over the course of our research we discovered respondents' frames clustered around four norms: Firstly, the respondents perceived the client's sexuality as something personal, natural and private. Secondly, homosexuality is accepted. Thirdly, respondents regarded the sexuality and relationships of their clients as no other than their own. Finally, most interviewees wish not to interfere with their client's relationships and sexuality.

Keywords: Sexuality, relationships, disability, descriptive norms, sheltered housing

Förord

Ett särskilt tack vill vi rikta till personal och chefer från de två LSS boendena som kunde vara med. Utan er hade vi inte haft den här uppsatsen! Vi vill även tacka de personer som deltog i provintervjuer och tack till våra familjer för alla genomläsningar och råd. Tack till vår handledare Mats Hilde som vi har fått bra handledning av och hjälp ifrån. Tack till alla de personer som vi varit i kontakt med för er entusiasm och inspiration.

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	6
1.1 Personlig bakgrund	6
1.2 Problemformulering.....	7
1.3 Syfte.....	8
1.4 Frågeställning	8
1.5 Begreppsdefinitioner	9
1.6 Metod och urval.....	10
1.6.1 Urval.....	10
1.6.2 Provintervjuer.....	11
1.6.3 Tillvägagångssätt.....	11
1.6.4 Semistrukturerade intervjuer	13
1.6.5 Intervjuguide	14
1.6.6 Vår analysmodell.....	15
1.6.7 Faktorer som har kunnat påverka vårt resultat	16
1.6.8 Arbetsfördelning.....	17
1.7 Etiska överväganden.....	17
1.8 Litteratursökning	19
1.9 Fortsatt framställning.....	19
2. Tidigare forskning	19
3. Teori och begrepp.....	21
3.1 Normalisering	21
3.2 Avvikarteori.....	22
4. Bakgrund till intervjuerna	23
5. Resultat och analys.....	24
5.1 Bakgrund	24
5.2 Sexualitet som en privat angelägenhet	24
5.3 Tyck om vem du vill.....	25
5.4 Precis som vi.....	27
5.5 Personalens neutralitet och ibland påverkan	29

5.6 Problematisering av vår användning av normalisering	31
6. Avslutande diskussion.....	32
6.1 Den första normen - sexualitet som privat angelägenhet	33
6.2 Den andra normen - tyck om vem du vill.....	33
6.3 Den tredje normen – precis som vi.....	34
6.4 Den fjärde normen- neutralitet men ibland påverkan.....	34
6.5 Nya forskningsspår och vidare resonemang kring normalisering	35
7. Referenslista	38
Litteratur	38
Elektroniska källor.....	40
Film.....	40
8. Bilagor	41
Intervjuguide.....	41

1 Inledning

”Jag med”, är de ord som Daniel i den spanska filmen *Yo También* uttrycker till sin omgivning. Daniel är en 34-årig man som har en akademisk examen och arbetar med handikappsfrågor på ett socialkontor i spanska Sevilla. Han träffar ofta sin familj och bror som ska få barn. Daniel blir intresserad av sin arbetskollega Laura och en attraktion växer fram mellan dem. När han ska berätta för sin mamma att han har träffat en kvinna säger mamman, ”men den tjejen kan inte vara riktigt klok. Hur kan hon vilja vara med dig? Du har ju Downs syndrom.” Hans mamma har under Daniels uppväxt haft svårt att acceptera hans funktionsnedsättning.

Är det egentligen så konstigt att attraktion kan växa fram mellan personer där den ena personen har en funktionsnedsättning? När du började läsa verkade Daniel som vilken man som helst, men ändrade du uppfattning under tiden som du läste om honom och i så fall hur kommer det sig? Varför är kombinationen funktionshinder, sexualitet och relationer så svårt för den här mamman att få ihop? Hur tänker mamman och den personal som jobbar med personer med funktionshinder kring funktionshinder, sexualitet och relationer?

Vår kandidatuppsats behandlar frågan hur personal på två olika serviceboenden formar normativa ramar utifrån sin egen synvinkel och hur dessa möjligtvis påverkar brukarnas sexualitet och relationer.

Fortsättningsvis har vi valt att använda benämningen brukare om de boende på servicebostäderna, eftersom brukare är det uttrycket personalen använder sig av, då de boende är brukare av personalens ”tjänster”. Ordet hen är ett könsneutralt pronomen som vi använt för att aidentifiera personens kön, då kön inte har någon relevans för förståelsen av vårt material. Respondenterna använder sig av hon och han i citaten vilket innebär att hen inte används konsekvent i den delen av uppsatsen.

Vi önskar er en trevlig läsning av vår kandidatuppsats!

1.1 Personlig bakgrund

Vi författare har lite olika erfarenheter från arbete inom vården. Våra samlade erfarenheter är arbete på gruppboende och arbete inom personlig assistans. Vi har upplevt att sexualitet och relationer alltid är närvarande i arbetet på något sätt men att de inte alltid diskuteras. Vi blev förundrade över att när väl sexualitet och relationer diskuterades i personalgruppen fanns det

en tendens att se det negativa med dessa istället för det positiva. Utifrån denna upplevelse blev vi nyfikna på hur stor påverkan vi har som personal och i förlängningen hur annan personal påverkar brukares sexualitet och relationer.

1.2 Problemformulering

Idiot, sinnesslö och vanför! Vilken innebörd har dessa ord egentligen? Ineland, Molin och Sauer (2009) skriver att dessa ord förut användes för att beskriva personer med funktionshinder. Dessa ord beskriver lite hur dåtidens funktionshindrade betraktades och vilken ställning de hade i samhället. Personal och samhälle har ur ett historiskt perspektiv haft en stor påverkan och kontroll av personer med funktionshinder rörande sexualitet och relationer. Nordeman (2011) skriver att staten utifrån ett historiskt perspektiv har kontrollerat och bestämt vilka som har rätt till sin sexuella reproduktionsförmåga genom en steriliseringslag från 1934 och även en lag som kom 1940 och varade fram till 1976, som fastslog att sterilisering kunde genomföras utan personens samtycke. Under 1930-40 talet blev tvångssteriliseringen en allt vanligare metod för att förhindra graviditet hos personer med funktionshinder, men från 1976 blev det förbjudet att tvångssterilisera eller tvinga en person till en abort.

En annan form av kontroll från statens sida under 1900-talet var att personer med funktionsnedsättning placerades på institutioner i syfte att samhället skulle skyddas från dessa. Institutionerna i form av stora anstalter började avskaffas under 1960- talet och ersattes av mindre boenden som mer skulle likna ett hem. Socialstyrelsen (2007c) skriver att de stora anstalterna med sin tydliga symbolik och maktutövning inte finns kvar och har avinstitutionaliserats. Brukarna bor istället i någon form av bostad som gruppboende, serviceboende eller annan särskild bostad med stöd av personal vilket lagstadgas i 9§ p.9 i LSS vilket är Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade. De nya boendeformerna strävar efter att brukarna ska få leva självständigt. Faktorn finns dock alltid kvar att brukarna behöver stöd i boendet. Personalen finns därför i någon aspekt med i brukarnas liv.

Vi undrar om personalen arbetar utefter ideologin om normalisering i sexualitets och relationsfrågor? Ideologin om normalisering uppstod enligt Lewin (2011) i samband med att vårdhemmen stängdes ner där och tanken var att de personer som bodde på institutioner skulle

normaliseras ute i samhället och få leva ett vanligt liv som alla andra. Om personalen skulle använda sig av en normaliseringstanke kan det påverka brukaren på olika sätt beroende av den maktrelation som enligt Qvarsell (1991) finns mellan personal och brukare. Detta därför att personal har ett vårdansvar kring de delar brukaren inte kan utföra själv. Hur vi väljer att hjälpa är en relevant fråga som vi ställer oss själva som framtida socionomer. Vi frågar oss själva om det som vi tror är att hjälpa verkligen hjälper brukaren? Normaliseringstanken för med sig en slags norm, ett antagande över vad som är normalt och inte avvikande.

Normaliseringstanken kan gå för långt, från att det inte gäller de grundläggande rättigheterna som till exempel rätt till en normal dagsrytm till att gälla personens egenskaper och intressen. Vi menar att om personens egenskaper och intressen ska normaliseras kan det finnas en risk för att egenskaper försvinner som gör personen till den unika individ hen är.

Vi ställer oss frågan om det går att identifiera vad som är normalt i just sexualitet och relationer? Vi funderar vidare över hur brukaren skulle känna sig om hen faktiskt inte identifierar sig med de enligt Nirje (2003) normala sexuella mönstren i kulturen. Att sträva efter det som anses vara ”normalt” är kanske inte alltid positivt för individen och det är inte alla som vill sträva efter det som anses ”normalt”. Individen upplever kanske att det är rätt för hen att inte vara normal. Inte nog med att brukarna ska kategoriseras in som funktionshindrade de ska dessutom alla passa in i kategorin ”normal” och vara exakt lika. Vad är det som säger att alla personer med ett funktionshinder ska tvingas vara det vill säga ”normala” när det finns väldigt många olika människor som avviker från det ”normala” och som till synes mår bra av det. Finns det en risk för att det individuella försvinner i en normaliseringsprocess?

1.3 Syfte

Syftet med vår uppsats är att belysa frågan hur personal på serviceboenden formar olika normativa ramar gällande brukarnas sexualitet och relationer. Vi vill undersöka personalens egna synvinklar och hur de möjligtvis påverkar brukarnas sexualitet och relationer.

1.4 Frågeställning

Vilka normativa ramar formar personalen på serviceboenden för brukarnas sexualitet och relationer utifrån sina egna synvinklar?

1.5 Begreppsdefinitioner

Funktionshinder

Enligt Socialstyrelsen (2007a) definieras funktionshinder som "begränsningar som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen". Sådana begränsningar kan vara svårigheter att klara sig själv i fritids- och kulturaktiviteter. Svårigheter att vara delaktig i demokratiska processer och att ha problem med att klara sig självständigt i vardagen. Omgivningens bristande tillgänglighet skapar funktionshindret.

Funktionsnedsättning

Enligt Socialstyrelsen (2007b) definieras funktionsnedsättning som "nedsättning av fysisk, psykisk och intellektuell funktionsförmåga". En funktionsnedsättning kan tillkomma genom sjukdom, medfödd eller tillfogad skada. En funktionsnedsättning kan vara bestående men den kan också försvinna.

Norm

Nationalencyklopedin (2012) skriver att norm betyder regel eller rättssnöre på latin. En norm är någonting som anses vara "normalt" eller accepterat beteende i olika sociala grupper. Normer "är i allmänhet intimt förbundna med sociala värden, och de utgör medel för att förverkliga tillstånd som värderas högt av den samhällsgrupp som bejakar dem."

Kärleksrelationer

I vår intervjuguide använder vi Fromms (2004) beskrivning av kärlek som att den är en kraft hos människan som bryter murar som finns mellan olika individer och förenar dem. Fromm (2004) menar att kärleken är paradoxal i den meningen att två individer blir en men samtidigt är de två. När vi utförde intervjuerna skiljde vi på begreppet sexualitet och relationer, vilket May (2001a) också gör, då han skriver att kärleken har blivit skilt från sexualiteten. Sedan under analysen har vi inte skiljt på sexualitet och relationer, då respondenterna inte skilde dem åt. Vi använder Fromms definition av en kärleksrelation, men väljer att kalla det relation då vi utvidgar Fromms beskrivning för att vara öppen för olika utformning av relationen och att det inte "behöver vara" två stycken i en relation.

Servicebostad

Enligt Socialstyrelsen (2007c) är en servicebostad en mellanform av att brukaren bor i en gruppboende och egen lägenhet. Brukarna har dygnet runt stöd av personalen när de behöver hjälp eller så kontaktar brukarna personalen själv. Syftet med en servicebostad är att undvika en institutionell miljö genom att brukarna kan bo i en egen bostad.

Sexualitet

Blomqvist (2012) skriver i Nationalencyklopedin och definierar sexualitet utifrån Världshälsoorganisationen (WHO) definition:

"Sexualitet är en integrerad del av varje människas personlighet, och det gäller såväl man och kvinna som barn. Den är ett grundbehov och en aspekt av att vara mänsklig, som inte kan skiljas från andra livsaspekter. Sexualitet är inte synonym med samlag, den handlar inte om huruvida vi kan ha orgasmer eller inte, och är heller inte summan av våra erotiska liv. Dessa kan men behöver inte vara en del av vår sexualitet. Sexualitet är mycket mer: den finns i energin som driver oss att söka kärlek, kontakt, värme och närhet; den uttrycks i vårt sätt att känna och väcka känslor samt att röra vid varandra. Sexualiteten påverkar tankar, känslor, handlingar och gensvar och därigenom vår psykiska och fysiska hälsa".

1.6 Metod och urval

1.6.1 Urval

Vi använde oss av ett målstyrt urval, vilket enligt Bryman (2011) och Ryen (2004) innebär att vi kontaktade dem som vi trodde kunde svara på vår frågeställning. Vi kontaktade därför olika enhetschefer inom LSS verksamhet, där empiri till vår frågeställning eventuellt fanns. Vi presenterade oss som studenter vid Socialhögskolan i Lund. Cheferna gav oss positiv respons och undersökte vilka i personalen som var intresserade av att bli intervjuade.

Varför vi valde att kontakta cheferna först berodde på att de kunde betraktas som "gatekeepers". Det var dessa enligt Ahrne och Svensson (2011) som kunde ge oss tillträde till verksamheten, för att de hade en position som medförde status och makt på LSS boendet. Genom att det var cheferna som undersökte vilka i personalen som ville bli intervjuade valde cheferna möjligtvis genom ett målstyrt urval ut den personal som de trodde kunde svara på frågorna eller den personal som de visste kunde ge en god bild av verksamheten och som

stämde överrens med chefens bild. Chefen kunde även ha gjort ett bekvämlighetsurval genom att vi fick intervju den personal som ville bli intervjuade.

1.6.2 Provintervjuer

Vi genomförde två provintervjuer, dels med en chef inom personlig assistans och dels med en vän till oss som studerat socialt arbete. Vidare granskade fem olika personer vår intervjuguide i syfte att frågorna skulle bli lätta att förstå och möjliga att besvara.

Granskningen av frågorna gjorde att vi reflekterade över om respondenten skulle uppfatta frågorna som vi tänkt. Att kontrollera om respondenten uppfattar frågorna som det är avsett ökar validiteten. Validitet innebär att vi mäter det som vi avser att mäta enligt Bryman (2011) och Gustavsson (2004).

1.6.3 Tillvägagångssätt

Vår tanke från början var att utföra åtta intervjuer med personal från ett boende, då vi tänkte att våra slutsatser baserade på empirin skulle få större tyngd och att det skulle bli representativt för just ett boende. Vi grundade vårt val av åtta intervjuer på att antalet skulle ge upphov till en informationsmättnad. Bryman (2011) använder begreppet informationsmättnad i samband med grounded theory, vilket är annan form av kvalitativ metod. Där samlar forskaren in material förutsättningslöst i en viss miljö, vilket innebär att forskningsproblemet formuleras ute på fältet och förändras under materialinsamlingen. Till slut när forskaren märker att hen får in samma svar på det mönster forskaren funnit har hen uppnått en informationsmättnad. Vi använde oss inte av grounded theory, men vi såg en poäng i att det gick lättare att finna mönster i ett omfattande material.

Vi märkte dock att det var svårt att få åtta intervjuer på ett och samma boende. Vi började då tänka kring att utföra fyra intervjuer på två olika boenden, dock var vårt mål att boendena skulle vara i samma tätort och ha samma verksamhetsram. Detta för att intervjuerna skulle ha samma grundförutsättningar inför analysen.

Med dessa krav använde vi oss av ett bekvämlighetsurval, som enligt Bryman (2011) innebär att de chefer som kunde erbjuda oss intervjuer, var de intervjuer vi tackade ja till. Vi fick kontakt med två olika serviceboenden från en och samma kommun. Förutsättningarna på respektive boende liknade varandra genom att personalstyrkan var ungefär lika stor och könsuppdelningen var ungefär hälften bland brukarna. De bodde ungefär lika många brukare på varje boende med blandade åldrar och funktionshinder. Vi anser att eftersom intervjuerna

är utförda under liknande grundförutsättningar, så ökar validiteten på de mönster som vi finner i intervjuerna. Det vill säga personalen svarade under likartade förutsättningar, vilket gör att det ökar chansen för att vårt resultat överensstämmer med det som vi ville mäta.

Vi utförde alla åtta intervjuer under en dag på två olika serviceboenden. Vi utförde två intervjuer var för sig på vardera boende. Varje intervju tog cirka 45 minuter. Anledningen till att vi utförde alla intervjuer under samma dag var dels tidsbristen och dels för att vi anpassade oss till tillgängligheten på vardera boende. Vi befann oss på det ena boendet i cirka två timmar. En av oss satt på ett kontor och en av oss i det gemensamma utrymmet. Det ska poängteras att det inte fanns någon annan förutom intervjuare och respondent i det gemensamma utrymmet eller kontoret. Vår samlade bild av det ena boendet påverkades av hur intervjuerna blev och att vi endast var där under en kort tidsperiod omfattande två timmar.

På det andra boendet befann vi oss under fyra timmar och vi genomförde de två första intervjuerna parallellt med varandra. Sedan uppstod möjlighet att prata med samma personal som vi intervjuat utanför intervjusituationen, innan vi genomförde ytterligare en intervju var.

Genom att det fanns en möjlighet att samtala med personalen utanför intervjusituationen, resulterade det i att vi fick reda på mer om boendet och personalens reflektioner kring olika utmaningar i arbetet. Informationen som framkom under dessa samtal valde vi att exkludera från uppsatsen, då samtalen genomfördes förutsättningslöst. Genom samtalen mellan intervjuerna fanns det en möjlighet att vår förförståelse av boendet påverkades av samtalet emellan intervjuerna. Samtidigt går det säkert att se att vår förförståelse även förändrades efter den första intervjun på det första boendet, trots att det på det första boendet inte var paus mellan intervjuerna.

Det fanns både fördelar och nackdelar enligt Trost (2010) med att vi genomförde intervjuerna under en och samma dag. Om vi hade genomfört intervjuerna med några dagars mellanrum hade vi kunnat vidareutveckla vår roll som intervjuare, men samtidigt hade vi då inte haft tidigare intervjuer och dess detaljer lika tydligt i minnet.

Med stöd i Trost (2010) hade en fördel med att vara två intervjuare varit att vi kunnat stödja varandra i intervjusituationen och eventuellt följa upp frågor som den andra missade eller glömde. Vi anser dock att huvudanledningen till att vi valde att genomföra intervjuerna var för sig, var att vi ville skapa ett förtroende där intervjuare och respondent kunde sitta och prata naturligt. Att skapa en förtroendefull stämning med två intervjuare skulle kunna vara

svårare, då respondenten enligt Trost (2010) skulle kunna uppleva att intervjun mer liknade ett förhör. Det finns inget samband mellan att vi skulle fått fram mer empiri för att vi varit två personer som intervjuat. Vi vet inte om respondenten hade reagerat annorlunda, men om vi ser till oss själva kan vi föreställa oss att det hade varit jobbigt att bli intervjuad av två personer angående vårt ämne, då det handlar om att personen ska prata om sina normer och hur hen relaterar det till sitt arbete. Vi får även beakta att vi har intervjuerna inspelade, vilket ger möjligheten för den av oss som inte var med på intervjun att lyssna hur intervjun blev. Vi har inte lyssnat igenom varandras intervjuer, men vi har tillsammans diskuterat det utskrivna materialet extensivt.

Vi är även medvetna om att personalen kunde ha en föreställning om vilka normer som är rätt att uttrycka, men vi kunde endast tolka empirin utifrån vad de sa och identifiera eventuella motsättningar. May (2001b) utvecklar vår tanke genom att han beskriver att människor kan förklara sin tanke eller handlande med försvar eller ursäkter, vilket kan ha en förklaring i hur människor uppfattar sig själva. Beroende på hur personalen uppfattade vårt ämne kunde de som Andersson och Swärd (2008) skriver känna sig angripna eller obekväma. Hur personalen verkligen uppfattade intervjuerna kan vi inte svara på. Vi anser att vi försökte skapa förutsättningar för att personalen skulle känna sig bekväm genom att vi valde en semistrukturerad intervju, som i sin struktur enligt Trost (2010) är strukturerad men har öppna svarsalternativ. Genom de öppna svarsalternativen kunde personalen välja vad hen ville berätta.

1.6.4 Semistrukturerade intervjuer

En semistrukturerad intervju är enligt Bryman (2011) specificerad utifrån olika temaområden. Våra temaområden var personalens bakgrund, brukarnas sexualitet, brukarnas kärleksrelationer, om anhöriga och boendets miljö. För en vidareutveckling av vår intervjuguide, se nästkommande rubrik intervjuguide. Den semistrukturerade intervjun har en riktning enligt Trost (2010) men har öppna svarsalternativ, vilket vi nämnde ovan gav möjlighet för våra respondenter att svara fritt och med egna ord. Forskaren kan även förtydliga och fråga vidare, vilket kan göra att respondenten vidareutvecklar sina svar. Det var en fördel då respondenterna kunde beskriva djupare hur de tänkte, kände och uppfattade våra frågor. Genom att respondenten enligt Bryman (2011) får vidareutveckla sina tankar gör det att vi gavs möjlighet att försöka se på vårt fenomen med våra respondenters ögon.

Andersson och Swärd (2008) skriver om att vi inte är fria i vårt sätt att tänka kring olika grupper, då vår omgivning påverkar oss. Vi var därför medvetna om, att vi bar med oss en förförståelse av arbete inom vården, därför att en av oss arbetar som personlig assistent och en av oss har arbetat på ett LSS boende. Det fanns därför en förförståelse om hur personalen och vi har arbetat och där just den negativa aspekten av sexualitet ofta framkommit före den positiva.

En annan aspekt inspirerade av Bryman (2011) som vi tog med i beräkningen var att vi kan ha identifierat oss med personalens upplevelser. Bryman benämner processen när intervjuare identifierar sig med en respondent för ”Going native”. Att vi kan ha identifierat oss med personalen kan bero på att vi har arbetat på liknande arbetsplatser och att vi kan komma att arbeta på liknande arbetsplatser i framtiden.

Med stöd i Ryen (2004) berättade vi även före intervjuerna om tystnadsplikten och respondenterna fick godkänna att vi spelade in intervjuerna. Genom att vi spelade in intervjuerna var det lättare att fokusera på respondenten och följa upp tankar. När det empiriska materialet fanns tillgängligt i sin helhet minimerades risken för efterkonstruktion.

1.6.5 Intervjuguide

Inledningsvis presenterade vi vårt syfte för respondenterna där vi berättade att meningen med intervjun var att se vilka tankar som respondenten hade om funktionshinder, brukarnas sexualitet och kärleksrelationer i respondentens arbete. Våra temaområden var personalens bakgrund, syn på brukarnas sexualitet, kärleksrelationer, en anhörig kategori och boendets miljö. Under varje tema hade vi en huvudfråga för att respondenten skulle kunna tala fritt. Under varje huvudfråga hade vi stödfrågor, som vi använde om personerna inte utvecklade sina svar. Om du som läsare går in i intervjuguiden går det att notera att även slutna frågor finns med som stödfrågor. Vi har fått uppfattningen enligt Trost (2010) att stödfrågor inte brukar medfölja semistrukturerade intervjuer, men dessa användes endast om respondenten inte utvecklade sitt resonemang.

Vår tanke med temat personalens bakgrund var att vi ville bilda oss en uppfattning om vad respondenterna hade med sig för erfarenheter in i intervjun. Vi valde medvetet att inte läsa upp våra definitioner av sexualitet och kärleksrelationer, eftersom vi inte ville styra respondenten in på ett visst spår. Vi eftersökte respondenternas egna tankar kring normer och om vi hade läst upp vår definition av sexualitet och kärleksrelationer så hade vi inte kunnat fånga upp de normativa ramarna som vi eftersökte. Temat om boendets miljö var en kategori

av frågor för oss som en sista hjälp, om respondenten inte hade svarat på de frågorna under intervjun. För vidare granskning av intervjuguiden, se bilaga 1.

1.6.6 Vår analysmodell

Vi transkriberade våra intervjuer var för sig, vilket innebär enligt Bryman (2011) att vi lyssnade på de inspelade intervjuerna och skrev ned exakt vad som sades. Syftet med vår intervjuguide var att vi ville behandla sexualitet och kärleksrelationer separat, men sen när vi lyssnade igenom intervjuerna under transkriberingen märkte vi att resonemanget om sexualitet och relationer blandades, vilket medförde att vi har valt att presentera dem tillsammans.

Vi har enligt Trost (2010) använt oss av en kvalitativ analys genom att vi efter vår transkribering läste igenom intervjuerna, funderade över vad vi kunde se och bearbetade våra intervjuer med hjälp av kodning. Kodning innebär enligt Jönsson (2010) att systematisera sitt material genom att dela in det i mindre delar under olika kodord. Vi använde oss av en induktiv kodning, vilket innebär enligt Aspers (2007) att vi läste igenom intervjuerna, letade efter mönster och kodord som vi utgick ifrån när vi kodade. Jönsson (2010) skriver om att det har riktats kritik mot studenter som väljer ut de mest utmärkande citaten från intervjuerna, utan att bryta ner materialet i mindre koder. Jönsson menar då, att studenterna missar motsättningar och intressant material kan gå förlorat. Vår upplevelse är att vi har gått igenom vår empiri utifrån många olika vinklar, då vi kodat om våra intervjuer totalt fem gånger. Vi har genomfört alla kodningar tillsammans, vilket tog stor tid i anspråk. Vi ansåg att det var av betydelse för att båda skulle bli insatta i intervjuerna, då vi genomfört intervjuerna var för sig. Genom vårt samarbete under kodningen skapade vi en gemensam tolkning, vilket vi ansåg var av stor betydelse när vi skulle skriva analysen.

Vid den femte kodningen fann vi mönster som vi formulerade till följande kodord: personalen upplever att relationer diskuteras mer än sexualitet, vi- och dem resonemang från personalen, uppmuntran av relationer, önskan om barn, sexualitet något privat eller normalt som sker i hemmet, sexualitet kan uttryckas på många olika sätt, resonemang om homosexualitet, hur brukarna får information om de har frågor, skillnad på sex och relationer och vem brukarna väljer att prata med. Vissa av dessa kodord och andra mönster fann vi inte hade ett övervägande stöd i empirin, därför valde vi att inte ha med dem i vår analys och vårt resultat. Det hade varit intressant att fråga de respondenter som var kvar att intervjua om dessa

resonemang, men vi ville inte leda in respondenterna på vissa områden utifrån vad andra respondenter hade sagt. Vi ville att det skulle bildas naturliga mönster i resonemangen och för att få tydligare mönster i intervjuerna hade det behövts fler intervjuer. När vi i vår analysdel redovisar de mönster vi funnit kommer vi inte redovisa exakt hur många respondenter som säger vad, då vi inte arbetar utifrån en kvantitativ metod. För att läsaren ändå ska få en uppfattning om hur underbyggt mönstret är och ungefär hur många av respondenterna som stödjer samma resonemang kommer följande begrepp att användas: ett fåtal av respondenterna, hälften av respondenterna, i princip alla respondenter och alla respondenter.

1.6.7 Faktorer som har kunnat påverka vårt resultat

Faktorer som kan ha betydelse för det mönster vi funnit i våra intervjuer kan vara den dubbla hermeneutiken som Andersson och Swärd (2008) skriver om, vilket innebär att personalen utifrån sitt perspektiv redan har gjort en tolkning av en situation. När vi sedan analyserar deras svar gör vi en analys på en situation som redan är tolkad.

En annan faktor som vi uppmärksammade med inspiration av May (2001b) är en etnometodologisk tanke, att den beskrivningen som vi fick av personalen kan vara en konstruktion av intervjusituationen, som sker mellan respondent och forskare. Detta kan innebära att respondenternas berättelser inte motsvarar den yttre verkligheten på boendet. Att intervjusituationen påverkade både respondent och intervjuare är ett faktum som är av relevans vilket vi är medvetna om när vi studerar vårt resultat. Personalen kanske anpassade sig utifrån intervjusituationen och då svarade med exempelvis tankar om neutralitet, självbestämmande och integritet som de trodde var tankar som vi förväntade oss.

En annan faktor som kan ha betydelse för vårt resultat är hur respondenterna valdes ut. Vi nämnde i urvalet att vi kontaktade chefen för varje boende, som antingen kunde ha använt sig av ett målstyrt urval, vilket innebar att chefen valde ut personal som de trodde kunde svara på frågorna eller den personal som de visste kunde ge en god bild av verksamheten som stämde överrens med chefens bild. En annan möjlighet kan vara att chefen gjorde ett bekvämlighetsurval genom att vi fick intervjua den personal som ville bli intervjuade. Om vi fick intervjua den personal som ville bli intervjuad kan detta ha inneburit, att personal som blev intervjuad var mer frispråkig än de som inte valde att delta i intervjun.

Kritiker brukar hävda att problemet med kvalitativ forskning är den bristande generaliserbarheten. Bryman (2011) använder sig av begreppet extern validitet när han beskriver generaliserbarheten av de mönster som forskaren har funnit. Vi ställde oss frågan

om vårt resultat är representativt för flera boenden? Styrkan i en kvalitativ studie är enligt Bryman (2011) att forskaren ger en utförlig beskrivning av hur hen metodologiskt har gått till väga för att öka reliabiliteten, så att andra forskare kan genomföra samma studie med så långt som möjligt samma förutsättningar. Det är därför som vi har en omfattande metodologisk redogörelse precis som många andra kvalitativa studier vi läst.

Ahrne och Svensson (2011) skriver att ett sätt att öka generaliserbarheten för studien är att jämföra den med andra studier och om de har kommit fram till ungefär samma resultat.

Författarna behandlar svårigheten av att kunna upprepa en kvalitativ undersökning.

Svårigheten att upprepa en undersökning kallar Bryman (2011) för extern reliabilitet, då en del av undersökningen beror på forskarens egen kreativitet och hur forskaren uppfattar och fokuserar på en aspekt forskaren är intresserad av. Forskaren kan även ha svårigheter med att återskapa en exakt liknande miljö, då resultaten är beroende av just de människor som fanns på plats och som forskaren intervjuade. Ahrne och Svensson (2011) säger med följande citat:

”Det finns inga på förhand givna skäl för att tro att det man har studerat nödvändigtvis går att finna på andra platser och i andra situationer, utan detta är något som måste undersökas, diskuteras och – inte minst – argumenteras för.” (s. 30)

Vår undersökning kommer inte att kunna upprepas med exakt samma förutsättningar, då vi har insett att de normativa ramar som utformats kanske har att göra med personens egenskaper. Dock anser vi att de mönster som vi har funnit är intressanta och kan vara mönster som kan finnas, granskas, vidareutvecklas och inspirera andra.

1.6.8 Arbetsfördelning

Vi har skrivit alla delar tillsammans och båda författarna står bakom texterna. Vi har tillsammans flera gånger bearbetat om problemformulering, resultat och analys och den avslutande diskussionen.

1.7 Etiska överväganden

Under hela vår uppsatsprocess har vi reflekterat över en rad etiska ställningstaganden.

Bryman (2011) och Kvale och Brinkmann (2009) skriver om fyra delkrav för skydd av intervjupersoner i forskningssammanhang som vi använt oss av under uppsatsarbetet. Dessa är information-, samtycke-, konfidentialitet- och nyttjandekravet.

Detta innebär i korthet, som vi kommer utveckla mer nedan, att vi informerade personalen i början av intervjuerna om syftet med vår uppsats, vilka vi var, respektive vilken skola vi kom ifrån samt att personalen kunde dra tillbaka sitt samtycke till deltagande när som helst under intervjuens gång. Syftet med att göra detta är enligt Bryman (2011) att det krävs fullt samtycke från de personer vi intervjuade men också för att detta kan vara känsliga frågor som kanske kan ge upphov till diskussioner. Vi har enligt Bryman (2011) och Kvale och Brinkmanns (2009) konfidentialitetskrav aidentifierat personal och boendenas läge samt namn för att ingen ska få reda på vem som säger vad. Vår empiri som vi har fått under intervjuerna har endast använts i vår kandidatuppsats, vilket vi informerade om i början av intervjuerna enligt Brymans (2011) nyttjandekrav. Vi frågade respondenterna om vi kunde spela in intervjuerna och var hela tiden noga med att informera enligt Kvale och Brinkmann (2009) att vi kunde avbryta intervjun om de inte ville fortsätta intervjun.

Vi började reflektera med stöd i Kvale och Brinkmann (2009) över vilket värde vårt resultat hade för respondenterna och hur vårt resultat eventuellt skulle kunna påverka personalen till något bättre. Det vill säga att vårt resultat skulle kunna bidra till en förändringsprocess. May (2001b) instämmer i diskussionen om värdet av resultatet jämfört med konsekvenserna. May skriver att målet inte får helga medlen, det vill säga att det positiva värdet av undersökningen ska vägas mot de konsekvenser ett eventuellt resultat kan skapa. Vi upplever att värdet på vår uppsats finns i de mönster och normer som vi funnit. Med stöd i Kvale och Brinkmann (2009) upptäckte vi under vår bearbetning av intervjuerna att vissa exempel och citat kunde vara väldigt specifika för en brukare och därför utifrån en etisk aspekt valde vi att inte redovisa dessa, då det kunde ge upphov till en eventuell identifiering och konsekvens för brukaren. De kunde uppstått konsekvenser för personal och brukare om vi inte varit uppmärksamma på detta.

Vid analys och utskrift kontrollerade vi att det som respondenterna sa stämde överens med det som skrevs i analysen. Vidare har vi fört en diskussion kring hur stor representativitet varje citat har. Vi ville att respondenterna skulle få möjlighet att godkänna de citat vi valt ut och de fick möjlighet att göra detta med en tidbegränsning på två veckodagar och två helgdagar. Tanken bakom att respondenterna skulle godkänna citat var att skapa en förtroendefull intervjusituation och kunna presentera ett resultat som personalen kan identifiera sig med. Vi ville även ge respondenterna tryggheten att kunna ångra sig, då vi upplever att sexualitet och relationer är ämnen som är känsliga att samtala om. Om respondenten inte kände sig trygg kanske hen istället valt att inte alls svara eller vara mycket kortfattad i sina svar.

Vi har erbjudit respondenterna en kopia av vår uppsats som tack för sin medverkan. När uppsatsen är seminariebehandlad och godkänd kommer den sändas via mail till varje respondent och även som en kopia i pappersform till varje boende. Vetenskapsrådet (2012) rekommenderar att den färdiga uppsatsen ska delges respondenterna för att visa att deras deltagande varit betydelsefullt för uppsatsen och att de kan se resultatet av sin medverkan.

1.8 Litteratursökning

Vi har under vårt arbete använt oss av olika böckers och artiklars referenslistor. Genom dessa har vi kunnat finna originalkällor. Alla artiklar som vi har läst har varit peer-reviewed.

Vi har använt oss av Lunds universitets sökmotor Lovisa och Sveriges nationella bibliotekskatalog Libris där vanliga sökord var funktionshinder, funktionsnedsättning, kvalitativ metod, semistrukturerad intervju, normalitet, sexualitet och många fler ord på både svenska och engelska. När vi har använt oss av olika skrifter har vi varit noga med att kontrollera att författaren har skriften som sin doktorsavhandling eller att personen är mer meriterade än det, allt för att få ett material som håller en så hög akademisk nivå som möjligt. Vi har valt att frånga detta i ett fall då, vi har använt oss av författaren Margareta Nordeman som referens. Nordeman är psykoterapeut, sexolog och har lång erfarenhet inom arbete med personer med olika funktionsnedsättningar och deras sexualitet, vilket gör hennes litteratur relevant för oss att använda.

1.9 Fortsatt framställning

Närmast följande avsnitt handlar om tidigare forskning. Under rubrikavsnitt tre finns vårt teoriavsnitt med normaliseringsideologi och avvikarteori. Efter att läsaren har blivit insatt i teorin presenteras i rubrikavsnitt fyra en bakgrund till de två serviceboendena. I rubrikavsnitt fem finns vårt resultat och vår analys. Avslutande diskussion finns i rubrikavsnitt sex. Efterföljande material är referenslista och bilagor.

2. Tidigare forskning

Den del av tidigare forskning som vi har funnit fokuserar mycket på personalens bemötande, brukarnas sexualitet och olika intellektuella funktionsnedsättningar. Vi anser att denna tidigare forskning är relevant därför att en del av brukarna på serviceboendena har

intellektuella funktionsnedsättningar. Vi har haft svårigheter med att finna forskning som enbart behandlar ett funktionshinder kopplat till sexualitet.

Enligt Folkesson och Kollberg (2000) uppfattades personer med intellektuella funktionshinder fram till 1970-talet som antingen avkönande "varelser" eller personer som inte kunde styra över sina behov och känslor. När institutionerna stängdes ner på 1970- och 1980-talet kunde personer med funktionsnedsättning leva ett liv ute i samhället, vilket skapade ett ökande behov av relevant sexupplysning. Författarna ställer sig kritiska till om det ökade behovet idag av sexualupplysning har uppfyllts. Enligt författarna är det mer ovanligt att unga med ett intellektuellt funktionshinder får den uppmuntran och det stöd i processen som innebär att söka, finna sin egen sexualitet och utveckla den jämfört med ungdomar utan ett intellektuellt funktionshinder.

Vidare skriver Folkesson och Kollberg (2000) att begreppet sexualitet kan höra ihop med att vara vuxen. I kontrast till att vara vuxen och ha en sexualitet, säger författarna att personer med funktionsnedsättning ibland ses som barn, vilket drabbar deras sexualitet. Att se en person med en funktionsnedsättning som ett barn begränsar personens möjlighet till att utveckla sin egen sexualitet. En anledning till att se vuxna individer som barn fastän de är vuxna framhåller författarna kan vara ett sätt att tysta ner frågor och konfrontationer som handlar om graviditet och eventuella barn.

Löfgren-Mårtensson (2003) har författat en avhandling som fokuserar på hur och vilka möjligheter personer med utvecklingsstörning mellan 16-27 år har för att uttrycka sin sexualitet. Författaren undersöker om föräldrar och personal kan påverka ungdomarna och finner då, att föräldrar och personal omedvetet kontrollerar och att det kan resultera i att den unga personen får svårare att utveckla sin sexuella identitet och sexualitet. För att hantera omgivningens kontroll utvecklar ungdomarna olika sociala strategier för att hantera påverkan från personal och föräldrar. Löfgren-Mårtensson ser att personal och föräldrar skulle behöva mer utbildning och stöd i hur de ska bemöta en person med utvecklingsstörning i frågor om sexualitet och relationer.

Löfgren-Mårtensson (2003) beskriver även hur personalen strävar efter att lära ungdomarna sociala koder. Exempel på en social kod är att onani anses vara okej om de lär sig att det ska ske i enskildhet. Hon skriver även att den kvinnliga personalen inte är lika tillåtande som den manliga personalen, men att både kvinnlig och manlig personal tycker att gränsen går vid

samlag. De är oroliga för att ungdomarna inte har lärt sig att säga nej och att de inte heller har uppnått tillräcklig mognad.

Nordeman (2011) vidareutvecklar Löfgren-Mårtenssons (2003) resonemang och förklarar att en anledning till att personen kan ha svårt att säga ja eller nej kan ha sitt ursprung i, att en person med utvecklingsstörning har fått hjälp under hela sin uppväxt vilket betyder att personen kanske har svårare för att uppfatta sig själv som en person med egna gränser. Löfgren-Mårtensson (2003) skriver att personer med utvecklingsstörning socialiseras in i en miljö som präglas av vad anhöriga och personal har för syn på sexualitet och utvecklingsstörning. Vidare behandlar författaren de svårigheter som upplevs av personerna runt en ungdom med utvecklingsstörning när hen har en sexualitet. Det kan vara svårt för omgivningen att veta vad ”normala” sexuella uttryckssätt egentligen är. Nordeman (2011) skriver att mitt i ambivalensen kan personalen ta som utgångspunkt att bygga upp personens självkänsla och en känsla av att vara en person med egna gränser mot omgivningen. Genom detta stöd kan den egna identiteten stärkas och det blir lättare för personen att säga ja och nej.

Mallander (1999) bygger vidare på diskussionen om vad som anses vara normalt och onormalt. Författaren ger som vägledning rekommendationer till personal om att föra en kritisk diskussion om vad som anses vara normalt och onormalt. Om detta inte genomförs kan det resultera i att personalen utgår ifrån sig själva som en normalitet. Vilket i sin tur kan ge upphov till ett kontrollerande från personalens sida med sig själv som referensram. Författaren resonerar vidare kring att det som har ansetts onormalt för personen har förklarats av funktionshindrets i Mallanders fall utvecklingsstörning och inte av andra faktorer så som till exempel miljön runt omkring.

3. Teori och begrepp

Vi har valt att använda begreppet normalisering som ett komplement till Beckers teori om avvikelser. Vi har kunnat se mönster i vår empiri som kan förklaras med normalisering och avvikelseteori.

3.1 Normalisering

Begreppet normalisering innebär enligt Nirje (2003) att olika förutsättningar bör skapas för att en person ska få tillgång till att leva ett så normalt liv som möjligt när det gäller dagsrytm,

veckorytm, årsrytm, livscykel, självbestämmanderätt, de sexuella mönstren i sin kultur, de ekonomiska mönstren i sitt land och de normala miljökraven i sitt samhälle.

Sammanfattningsvis gäller det att den som har ett funktionshinder bör få uppleva alla de fördelar/nackdelar och ha samma rytm som alla andra i det samhället som personen lever i. De sexuella mönstren i en kultur innebär enligt Nirje (2003) mer specifikt att funktionshindrade också bor i en värld där två kön existerar och de ska kunna umgås fritt och naturligt med både kvinnor och män tillsammans precis som andra.

Lewin (2011) skriver att Nirjes tanke om normalisering skrevs när de stora vårdhemmen stängde ner och de som hade bott på vårdhemmen skulle leva fritt i samhället precis som alla andra. Det handlade om att funktionshindrades vardagstillvaro skulle vara så lik andras vardagstillvaro som möjligt.

I dagens samhälle ska personer med funktionshinder få möjlighet att leva det liv som anses normalt. Problemet enligt Lewin (2011) är idag att det kanske inte är verklighet, trots att det i tanken är en självklarhet för många. Bengtsson (2004) hävdar dock att normaliseringstanken var en lika stor faktor vid öppnandet av institutionerna som vid stängning av dem. Det var genom dessa institutioner personer med funktionshinder skulle bli mer som övriga samhällsmedborgare.

3.2 Avvikarteori

Becker (2006) behandlar i sin bok *Utanförskap: avvikandets sociologi* varför vissa grupper i samhället uppfattas som avvikande. Becker tar upp att forskare ofta utgår ifrån två olika grupper, nämligen statistiskt avvikande och sjukdom som avvikande. Statistisk avvikelse innebär att allting som skiljer sig från genomsnittet anses vara en avvikelse.

Sjukdomsbegreppet fångar upp tanken om att de individer som är ”sjuka” avviker från dem som inte är det. Becker (2006) tar även upp svårigheten att bedöma vad som är en sjukdom eller inte i just sjukdomsbegreppet. Becker är kritisk till dessa två grupper som avvikare, eftersom det är för enkelspårigt och gör en stor del av befolkningen avvikande, då de inte fångar upp variationerna. Becker vill utvidga resonemanget om hur en person blir en avvikare från den sociala gruppen och Becker väljer att använda begreppet utanförstående.

Olika grupper i samhället med olika former av politisk och/eller ekonomisk makt skapar formella, informella regler och sociala normer. En person anses enligt Becker (2006) vara avvikande om personen bryter mot dessa, men det kan även finnas undantag när individen bryter mot regler och normer, men inte anses som avvikande. Det beror helt på hur den sociala gruppen reagerar på handlingen eller beteendet och vilka sociala normer som finns i gruppen. Om en person skulle utföra en handling eller ha ett beteende som gruppen enats om som avvikande kan gruppen välja att se personen som avvikare.

Becker (2006) menar att omgivningen reagerar olika på överträdelser av formella, informella och sociala normer beroende på hur mycket omgivningen själv identifierar sig med personen som begått överträdelsen. En person kan anses vara utanförstående utan att egentligen ha begått en överträdelse av regler och normer. Becker säger att vad som anses som avvikande är också beroende av tid och rum. Becker resonerar vidare kring att avvikelse är en kollektiv process, genom att människor handlar tillsammans och i ett sammanhang och att deras handlande påverkas av vad andra har gjort.

Becker (2006) skriver också om social kontroll. Social kontroll innebär att vissa handlingar framhålls som olämpliga eller inte eftersträvansvärda. Social kontroll fyller funktionen att regler och/eller normer som finns inte ska överträdas. Becker skriver att social kontroll påverkar den enskilda individen och den utövas med hjälp av makt och efterföljande sanktioner.

När vi läste Becker (2006) reagerade vi på att han anser att homosexualitet är en sjukdom. Det går att se att han återger den tidens kontext, där homosexualitet ansågs vara en sjukdom både i Sverige och USA fram till 1973. Beckers teori är formad av den tid då den formulerades.

4. Bakgrund till intervjuerna

Vi utförde fyra intervjuer var på två olika serviceboenden belägna i en mindre tätort i Sverige. Till varje serviceboende var det kopplat ett tjugotal lägenheter vardera, där brukarna hade varsin lägenhet. Vi intervjuade sex kvinnor och två män ur personalgrupperna. Följande utbildningar fanns bland respondenterna: Barn och fritid på gymnasial nivå, omvårdnadsprogrammet på gymnasial nivå, social linje på gymnasial nivå, kvalificerad yrkesutbildning (KY) utbildning motsvarande vårdprogrammet, undersköterska, vårdare, KY-

utbildning inom psykiatri, KY utbildning mot LSS, familjepedagog och kurser som behandlar LSS lagstiftning med mera.

Brukarna på serviceboendena är mellan 20 till 60 år och på varje boende var det en jämn könsfördelning mellan brukarna. Funktionshinder som fanns på serviceboendena var Downs syndrom, Asperger, DAMP, lätt utvecklingsstörning och utvecklingsstörning med psykisk problematik i kombination med missbruk.

5. Resultat och analys

5.1 Bakgrund

Vi har genomfört åtta intervjuer på två olika LSS boenden. På dessa boenden finns det inte något policydokument som berör personalens förhållningssätt gällande brukarnas sexualitet och relationer. Personalen är i huvudsak positiv till mer utbildning inom området och de upplever att sexualitet och relationer är ämnen som diskuteras mycket ute på boendena. Alla respondenter upplever dock att brukarna ofta går till sina kompisar hellre än till personal när de vill samtala om sexualitet och relationer.

Övergripande mönster som bildades under kodningen var att sexualitet var en privat angelägenhet, att du som brukare får tycka om vem du vill, precis som vi, personalens neutralitet och ibland påverkan.

5.2 Sexualitet som en privat angelägenhet

Under alla våra intervjuer säger respondenterna att sexualitet är någonting som är brukarnas privata angelägenhet, att de sköter det självständigt och att personal inte alltid märker av det. Respondenterna framhåller att de inte vill påverka sexualiteten hos brukarna, exempel på detta framkommer i citaten nedan:

”(...) Vi har ju inte jätte mycket med deras sexualitet att göra egentligen (...) eftersom dom är så pass självständiga.”

”(...) Vi har inte med deras sexualitet att göra.”

”(...) Jag ser det som en sån pass naturlig grej (sex) (...) så det, det stör mig inte att dom sysslar med det.”

”För att vi jobbar ju som sagt (...) vi ser ju inte vad som händer inne i lägenheterna så att ibland stör man utan att man vet med då tycker jag att man ska tänka på hur man bemöter det, jag ber så hemskt mycket om ursäkt tillexempel. Och så går man igen, man klampar ju inte in då och nu ska jag hjälpa dig att städa. Och man ser att man har besök av nån man är halvnaken och.”

” (...) Om man har kommit hem till dom vid ett olägligt tillfälle (...) som man kommer på deras sexualitet på det sättet kanske.”

Ovanstående citat visar att personalen har en form av normaliseringstanke av att precis som det förväntas av människor i allmänt att du ska respektera andra människors privatliv och sexualitet så gör personalen det när de möter brukarna. När personalen kommer in och avbryter brukarna i sin sexakt ser personalen brukarnas sexualitet som naturlig. Personalens reaktion kan förklaras av de sociala normer på boendet som skapas av personal och brukare tillsammans. Handlingen tolkas av gruppen med personalen som representant just i det ögonblicket som normal och naturlig och därför bedöms inte handlingen som avvikande enligt Becker (2006). Vissa handlingar ses som riktiga medan andra handlingar förkastas, i detta fall anses handlingen som god då den har stöd i den sociala gruppen. Genom att personalen ser brukarnas sexualitet och relationer som naturliga så ser inte personalen på brukaren som statistiskt avvikande. Deras syn kan utifrån Nirjes (2003) normaliseringsperspektiv vara att brukarna har rätt att ha en sexualitet och relationer precis som alla andra. De sociala normerna i gruppen och personalens syn kan möjligen motverka att brukaren upplever ett utanförskap genom att inte reagera negativt och nästan förbjuda brukare att ha sex.

Utifrån Löfgren-Mårtenssons (2003) forskning kan normen att sexualitet är brukarens privata angelägenhet ses som positivt då hon kommer fram till att om personalen blir allt för kontrollerande kan de hämma utvecklingen av brukarens sexuella identitet. Detta ska ses i kontrast till Folkesson och Kollberg (2000) som menar att personal ibland ser brukare som barn vilket drabbar deras sexualitet, så ser alla respondenter att brukarna har en sexualitet.

5.3 Tyck om vem du vill

Hälften av respondenterna för resonemang om homosexualitet som utvecklas med exempel. Det som vi ser i våra intervjuer är brukare som har kommit och frågat personalen om det är okej att tycka om personer av samma kön. Åsikter från respondenterna är att det är okej

oberoende av vad alla andra tycker. Gör vad du vill så länge du och andra mår bra av det. Dessa tankar uttrycks i följande citat:

”Ja för att det är okej att säga nej och det är okej att man är en kille och tycker om en kille, det är liksom inget konstigt utan det är okej och man behöver inte bry sig om vad alla andra tycker eller så.”

”Sen är det väl klart att vi har killar som kan vara lite nyfikna på sin egen sexualitet som kan fråga; är det okej att tycka om pojkar? (...) och då är det väl klart att man, då svarar man ju där men jag tror nog att vi blir utnyttjade i sista hand (...) Man använder sina kompisar först.”

Samtidigt i andra hälften av intervjuerna så nämner inte respondenterna homosexualitet med exempel. En respondent pratar om brukare som är knutna till boendet och där hen upplever att homosexualitet är lite tabu:

” (...) Just i den här gruppen av personer som besöker oss, (...) så är väl homosexualitet lite tabu och läskigt och sådär. (...) då är väl diskussionen mer att, alla människor är lika värda och så vidare, (...) så vitt jag vet, så finns det ingen som besöker oss som är homosexuell.”

Vi kan notera att diskussionen om homosexualitet har uppstått på ett av boendena, då det funnits ett behov av det. Beroende på sociala normer i gruppen kan ett initiativ att förändra och bryta mot vissa normer enligt Becker (2006) ge upphov till sanktioner. Att en brukare kommer och frågar personalen om det är okej att tycka om personer av samma kön kan leda till att personen utesluts och ses som en avvikare beroende på vilka normer som redan existerar i gruppen. Med vetskapen om att en sådan fråga kan få dig att ses som avvikare av gruppen, visar en respondent hur hen faktiskt öppnar upp för en accepterande atmosfär. Här poängterar hen alla människors lika värde, vilket beskrivs i citatet ovan.

Utifrån Beckers (2006) resonemang om statistisk eller normativ avvikelse, är allting som skiljer sig från det vanliga är avvikelser. Enligt Becker är det ett förenklat sätt att se på avvikelse, men då skulle den gruppen vara dubbelt utsatt, då brukarna både skulle ha ett funktionshinder och vara homosexuella, vilket är en statistisk avvikelse om den stora befolkningen studeras. Becker menar dock att den sociala grupp som brukaren är med i inte behöver uppmärksamma de faktorerna, utan kan välja att bortse från dem. Att personalen har en acceptans mot homosexualitet är ett förhållningssätt som enligt Nordeman (2011) bygger

upp personens självkänsla och bidrar till att brukaren kan fortsätta utveckla sin sexuella identitet.

5.4 Precis som vi

När vi frågar respondenterna om brukarnas relationer och sexualitet så framkommer det hos hälften av respondenterna i vissa svar, att de jämför sig själva med brukarna och inte tycker att det är någon skillnad. Alla respondenter säger även att alla vill ha någon och att det finns ett behov av att vara omtyckt.

”Det är ju väldigt mycket, det finns ju många som har sexuell frustration och såhär, men sen det här med kärlek, jaaa de behöver ju närheten och att bli omtyckta, precis som man själv behöver (...) det är ju ingen större skillnad där, så att..alla vill ju ha någon som älskar en, så att (...) det är samma för dom här.”

”Hos en del funkar det ju, och då är det ju inte mycket att diskutera. För dom har ju sex, sex precis som vi och det är ju inget man säger någonting om liksom (...).”

”(...) Tror våra brukare i det stora hela reder ut kärleksrelationer precis som jag gör i mitt privata liv.”

”Nä, det är som man ser på sig själv, alltså de är inte mycket mer annorlunda där (...) Ja dom flesta vill ha någon.”

Samtidigt så ser vi en motsättning i materialet. Hälften av respondenterna säger att de är rädda för att brukarna inte ska förstå vad de gör och ett fåtal undrar om brukarna är mogna för sex. Löfgren-Mårtensson (2003) ser i sin forskning samma tendens som vi att personalen är oroliga att ungdomarna inte ha lärt sig att säga nej och undrar om de har uppnått tillräcklig mognad. Vi är dock medvetna om att vi inte helt kan likställa hennes resultat med vår empiri, då Löfgren-Mårtenssons avhandling fokuserar på brukare mellan 16-27 år och brukarna i vår uppsats är mellan 20-60 år. Personalen säger följande:

”Säger den andra parten att jag vill inte så vill den inte. Och där går vi också in mycket på känslor ju, hur den andre kan känna och liksom att ett nej är ett nej. (...) Då tvingar man sig inte, då är det, då är det inte den dan. Nej.”

”Det är väl mer att dom, (...) om brukarna har sex att det inte ska göras, att dom inte ska göra det mot sin vilja, det är okej att ha sex, det får man ha.”

”Samtidigt så tror jag ändå att i vissa fall, att dom inte kanske vet vad dom gör, just att det är en sexakt som de gör (...) utan att dom bara vet att det är skönt.”

”Ja, ja, ja, det gör ju de flesta eftersom det är en del som har, är aktiva och så, problemet är väl att de ser som sexuellt aktiv, sexuella varelser men men att de inte kanske egentligen inte är mogna för det. (...) Inte riktigt förstår vad det innebär som sagt med att säga nä och skydda sig. Nån som önskar att de vill ha barn och så men förstår inte riktigt vad det innebär att ha barn”

På ett sätt så säger hälften av respondenterna att det inte är skillnad på brukarnas sexualitet och relationer jämfört med deras egna samtidigt som hälften av respondenterna säger att de är oroliga för om brukarna kan säga nej till sex och ett fåtal av respondenterna uttrycker att de inte vet om brukarna är mogna för sex.

Att personalen beskriver att de inte ser någon skillnad mellan dem själva och brukarna kan förklaras av att hälften av personalen utgår från sin egen föreställning om sexualitet och relationer och att de därför i tanken normaliserar brukarna till sig själva. Att personalen utgår från sig själva skriver Mallander (1999) kan vara ett resultat av att personalen inte för upp en kritisk diskussion i personalgruppen kring vad som anses vara normalt och onormalt och innebörden av detta. Enligt Becker (2006) har en social grupp gemensamma normer och oftast några som övervakar dessa normer. Brukare och personal bildar även en och samma sociala grupp på boendet med gemensamma normer och som det framkommer i alla intervjuer är att personalen säger att de arbetar utifrån brukarens bästa.

Samtidigt tar vi i beaktan att alla respondenter framhåller att de är personal, vilket är logiskt, då personalen umgås med gruppen och får lön för det vilket kan göra att personalen lättare kan bli övervakare av den sociala gruppens normer enligt Becker (2006). I alla intervjuer har vi noterat att respondenterna ibland samtalar utifrån en vi-känsla som personal och brukarna som dem. När ”vi och dem” nämns, skiljer hälften av personalen mellan sig själva och brukarna, när brukarna befinner sig i utsatta situationer. Respondenterna ser personalen och brukarna som vi när de är ”normalt” sexuellt aktiva, enligt respondenternas referensram.

Personalens föreställning är att vissa brukare inte kan säga nej. Varför har de den föreställningen? Svaret framkommer inte i materialet, men ett fåtal respondenter framhåller att brukarna kanske inte är mogna för sex. Becker (2006) tar upp diskussionen om att sjukdom ses som en avvikelse, vilket han är kritisk till. Vissa av de brukare som finns på LSS

boendena har en medicinsk diagnos, vilket gör att de kan ses som avvikande. Beroende på om personalen väljer att se funktionsnedsättningen i den sociala gruppen, kan de välja att göra det avvikande eller inte. Becker (2006) diskuterar att ju mindre du kan identifiera dig med det avvikande beteendet desto mer avvikande blir det. Vi märker i ett fåtal intervjuer att respondenterna gör skillnad på olika funktionsnedsättningar och det visas genom att en respondent säger:

” (...) Vi ju väldigt väldigt blandade här, vi har ju tjejer som är i min ålder som ligger på en fyraårings begåvningsnivå (...) till alla dom här berömda bokstavsdiagnoserna.”

Ett annat citat av samma respondent är:

”(...) Vi har några som är dom berömda bokstavsdiagnoserna som är som du och jag och som behöver lite stöd.”

I citaten framgår det att personen kan identifiera sig med en brukare som har en bokstavsdiagnos men gör skillnad mellan sig själv och på brukare som enligt hen är på en fyraåringsnivå.

5.5 Personalens neutralitet och ibland påverkan

Det finns enligt alla respondenterna en längtan och ett sökande hos de flesta brukarna efter en relation och att ha någon. De flesta respondenterna säger att det finns brukare som har relationer på boendet och att respondenterna tycker att det är okej. I princip alla respondenter säger att de försöker att inte blanda in sina egna åsikter och värderingar, när de pratar med brukarna vilket kommer till uttryck i följande citat:

”Precis, som jag personligen anser (...) och vi har nyss en tjej som gjorde slut med sin kille där hon själv uttryckte flera gånger att hon ville göra slut och jag extremt noga med att hålla mig neutral när vi pratade, trots det så sa hon till min kollega senare att (...) tyckte att jag skulle göra slut. Så det är även den där tolknings, i samtalen att, att det jag säger inte är alltid det personen hör eller förstår. (...) Så det är jätteviktigt att tänka på vad man säger, för det är personen, personen ska själv göra sina val så länge det är som sagt bra för dem själv eller för dem andra eller partnerna. Sen vad som är bra ja, då kan man ju dra den diskussionen ännu längre.”

En respondent resonerar kring att brukaren får ha sitt förhållande som hen vill och då måste personalen lägga sina åsikter åt sidan genom följande citat:

”Samtidigt hade den andre brukaren sagt då att det är ok att han gör som han gör så hade jag inte kunnat blanda in min personliga åsikt och säga att nej men det är det inte ytan det är någonting dom måste komma överens om och jag får lägga min personliga åsikt åt sidan.”

När brukarna kommer och frågar respondenterna om råd beskriver respondenterna sina förhållningssätt på följande vis:

”Man kan ju aldrig ta ifrån sig det personliga, men det försöker man hålla ifrån.”

”(...) Vi får ju inte lova att lägga några personliga värderingar i, om jag är emot homosexualitet på i mitt privatliv, så får det inte lysa igenom (...) i mitt arbete, där där har man ju rätt till att tycka precis vad man vill och tycka om (...) precis vem som helst (...) så där är det väl uppmuntran (...) gör vad du vill så länge du mår bra av det (...) så kan jag nog känna att alla är här.”

Följande citat kommer från en respondent som håller med om att det är viktigt att försöka lägga sina värderingar åt sidan men säger att det finns gånger som hen agerar:

”(...) Det enda man försöker att inte göra är att lägga sina egna värderingar om någonting, eller sånt, dom får ju ha sin egen uppfattning om det. Däremot så kan bilden vara ganska skev om vissa grejer och så, därför får man ju förklara.”

I princip alla respondenter strävar efter att lägga sina värderingar åt sidan och därmed ge brukarna förutsättningarna att precis som alla andra kunna få välja sina egna relationer. Normaliseringen sker enligt Nirje (2003) genom att personalen försöker att inte påverka brukarna så att de kan få leva ett fritt liv och välja hur de vill ha sina relationer och sin sexualitet. Dock är det sista citatet intressant att analysera. Utifrån Becker (2006) går personalen in och ”förändrar” en grupp som kanske anses som avvikande enligt Becker. Detta beror på att respondenten ovan definierar bilden som skev och i någon form avvikande, något som behöver förändras.

I kontrast och motsättning till vad alla respondenter säger, att de inte försöker att påverka brukarna med sina personliga värderingar, så framkommer det i princip i alla intervjuerna exempel på där det framgår, att personal har försökt att påverka brukaren i någon form. Detta exemplifieras genom följande citat:

”(...) Och också med rätt och fel, hur killar betar sig, hur tjejer betar sig. (...) Såna här allmänna (...) diskussioner, lite fyrkantigt, fyrkantiga diskussioner blir det ofta för att såna här

gamla, gamla mansstrukturer och kvinnostrukturer. (...) En kvinna ska stå i köket och mannen ska ut och jobba. (...) Så där brukar basen ligga, sen får man försöka öppna upp det lite.”

”(...) Märker vi att dom inte mår bra av det (...) då försöker vi ju prata ju (...) och då får man gått nätt fram (...) om att man får försöka prata om att, att det kanske inte är så bra eller dom vill flytta ihop, men vänta till våren eller.”

Det som går att notera är att nästan alla respondenter använder sig av någon form av social kontroll enligt Becker (2006). Social kontroll innebär enligt Becker en form av maktutövning med efterföljande sanktioner. Vi har även haft en annan respondent som berättat om att personal gick in och förklarade för brukarna att det inte skulle fungera att bo tillsammans på grund av deras funktionsnedsättningar. När personalen går in och för ett sådant resonemang använder de sig av social kontroll, vilket innebär att de använder sin makt att påverka brukaren att inte flytta ihop med en annan person. Dock vet vi inte hur stor inverkan den sociala kontrollen haft, då vi inte vet om det har förekommit några efterföljande sanktioner.

5.6 Problematisering av vår användning av normalisering

Begreppet normalisering är komplext, vilket vi redan nämnde i vår inledning, då vi tog ett exempel på att öppnandet av de stora institutionerna likväl som stängningen av dessa motiverades av en normaliseringstanke. Begreppet normalisering är i praktiken svårt att använda, vilket vi har sett då vi använt normalisering på flera olika sätt i vår analys.

Vi har i intervjuerna identifierat något som vi har tolkat som en normalisering. Eftersom vi hade svårt att se och göra en konsekvent analys av begreppet normalisering så kanske det är troligt att personalen också använder sig av normalisering på olika sätt och på flera olika nivåer. Vi har tolkat och använt oss av Nirjes (2003) normaliseringsbegrepp som att normalisering är en princip som kopplas ihop med en rättighet att kunna leva ett så gott liv som möjligt och att normaliseringsideologin avspeglar en föreställning om vad som anses vara en önskvärd livsstil. Vi ser att vi i vår analys har utgått från vår tolkning av Nirjes normaliseringsbegrepp, men även utgått från att normalisering kan vara en form av maktutövning genom att personalen utgår från sig själva som referensram och därmed genomdriver en typ av normalisering utan att ifrågasätta det. Vi har även beskrivit normalisering som ett ställningstagande där personal kan reflektera tillsammans eller personal och brukare kan reflektera och se vad som de anser vara godtagbara normer i gruppen. Vi kan se att beskrivningen av normalisering som ställningstagande framkommer tydligt under

avsnittet om att brukaren får tycka om vem hen vill. Vi tolkar det som att Nirjes normaliseringsprocess återfinns på en samhällsnivå, där han beskriver övergripande rättigheter. Vi har i vår analys applicerat normaliseringsbegreppet på en individnivå i specifika situationer som personal har beskrivit i intervjuerna och därför blir den enskilda personalen och dess påverkan intressant att studera.

Normaliseringstanken kan både ur ett tidigare historiskt perspektiv och i vår uppsats användas olika beroende av personalens motivering vad de tänker är den bästa situationen för brukaren. Ett exempel i nutid i vår uppsats är att alla respondenter uttrycker att de försöker vara neutrala samtidigt som det framkommer i intervjuerna att alla respondenterna kanske har påverkat brukarna någon gång. Personalen kan genom normaliseringstanken motivera sin neutralitet då individen har rätt att ha en sexualitet och relationer precis som alla andra. Samtidigt kan de genom normaliseringstanken motivera sin eventuella påverkan genom att påverka när brukaren exempelvis lever i en dålig relation. Det kanske inte anses normalt och inte vara brukarens bästa att leva i en dålig relation. Begreppet normalisering kan eventuellt användas som motivering både när personalens påverkan utåt sett kan anses som både positiv eller negativ. Vi ställer oss vidare frågan om personalen arbetar med begreppet normalisering som vi har tolkat i analysen och om personalen själva skulle använt ordet normalisering. Skulle de då ha gjort samma tolkningar som vi har gjort?

Varför personalen ibland väljer att påverka kan vi bara spekulera i. Eventuell påverkan kan se olika ut beroende på hur personalen resonerar kring till exempel man- och kvinnostrukturer eller när brukarna kan flytta ihop.

6. Avslutande diskussion

Vår frågeställning är: Vilka normativa ramar formar personalen på serviceboenden för brukarnas sexualitet och relationer utifrån sina egna synvinklar?

Vi fann fyra olika mönster i vårt material som svarade på vår frågeställning. Dessa är att personalen ser brukarnas sexualitet som en privat angelägenhet, resonemang om att brukaren får tycka om vem hen vill, precis som vi och personalens neutralitet och ibland påverkan.

Nedan sammanfattar vi respektive mönster och kopplar dem åter till vår frågeställning.

6.1 Den första normen - sexualitet som privat angelägenhet

En norm som personalen har är att brukarnas sexualitet är någonting normalt och naturligt. Respondenterna framhåller att det är någonting som brukarna sköter själva och att brukarnas sexualitet är någonting som ibland märks. Normen på boendena är att det inte anses avvikande att brukarna har sex. Personalen är medveten om att brukarna har sex och ibland märker de även att de är sexuellt aktiva. Utifrån vår teori kan denna norm förklaras av en normaliseringstanke från personalens sida. Handling är accepterad för personalen inte vill förstärka brukarnas utanförskap emot samhället, utan vill att de ska kunna få ha rätt till sin sexualitet.

6.2 Den andra normen - tyck om vem du vill

En annan norm som vi kan urskilja är att brukarna kan och får tycka om vem de vill så länge de mår bra av det. Denna norm är kopplat till det andra mönstret i vårt material som är knutit till resonemanget om homosexualitet. Resonemanget har uppstått, då det finns ett behov av att diskutera det.

Genom att en diskussion om homosexualitet förs så visar personalen att det är okej att vara homosexuell och de öppnar upp och signalerar att brukarna inte riskerar att anses vara avvikare eller stängas ute på grund av sin sexuella läggning. Utifrån Beckers resonemang om statistisk avvikelse är allting avvikande som skiljer sig från den vanliga. Detta är ett förenklat sätt att se på avvikelse, men om vi utgår från statistisk avvikelse så skulle dessa brukare vara dubbelt utsatta då de både har en funktionsnedsättning och är homosexuella, vilket är en statistisk avvikelse om befolkningen studeras i sin helhet. Det är värt att notera att statistisk avvikelse precis som Becker kritiserar i detta fall är att det förutsätts att alla i befolkningen har uttryckt sina preferenser och att det finns vissa delar av befolkningen som i sin helhet är ”normala” vilket inte stämmer.

Vi funderar kring hur homosexualitet diskuteras i vardagen på boendena. Är homosexualitet någonting som skojas om och vilket tonfall använder personalen? Vi undrar även hur personalgruppens syn och acceptans ser ut för andra sexuella läggningar som exempelvis asexualitet och transexualitet? Vi ser själva att personalen kan ha och har en viktig del i att lyfta tankar och visa en öppenhet för andra sexuella preferenser. Vår föreställning är att personalen förmedlar en öppenhet, vilket är något vi har sett i våra intervjuer. Genom att personalen är öppen för brukarens egen tolkning av sin sexualitet och sina relationer utgår

personalen från att det är svårt att definiera vad som är normalt och undviker därmed att någon alltid ses som avvikande. Vi anser att det är viktigt att personalen medvetet i sitt arbete förmedlar tolerans och är öppen med att alla är olika. Brukarinflytande är bra och boendena kan jobba mot miljöer som inte präglas av normaliseringstanken till varje pris, utan att varje person ska kunna välja fritt själv vilka delar av normaliseringen de vill ta del av.

6.3 Den tredje normen – precis som vi

Den tredje normen är att brukarnas sexualitet och relationer inte skiljer sig från personalens men att brukarna har svårt att säga nej. Hälften av personalen uttrycker att brukarna är precis som de själva när det gäller deras sexualitet och relationer. Samtidigt säger hälften av respondenterna att de är rädda för att brukarna inte kan säga nej. Ett fåtal är rädda för att brukarna inte ska förstå vad de gör och att de inte är mogna för det. Förklaringen som vi ser i begreppet normalisering är att personalen utgår från sin egen bild av sexualitet och relationer och i tanken normaliserar in brukarna efter dem själva.

I alla intervjuer talar hälften av personal om vi och dem. Personalen pratar om brukarna som dem, när de befinner sig i utsatta situationer, men ser det som vi när brukarna är ”normalt” sexuellt aktiva. Personal gör i ett fåtal av intervjuerna skillnad på olika funktionsnedsättningar och detta förklaras utifrån Becker att ju mindre personalen kan identifieras sig själva med beteendet, desto mer avvikande ses det. Enligt Becker behöver individen inte begått ett regelbrott för att anses vara utanförstående. Om man har ett funktionshinder har man inte gjort någonting ”fel” utan gruppen kan anses utanförstående ändå.

Något vi har tänkt på när vi har läst intervjuerna är att vi och dem förekommer i intervjuerna. Att personalen talar utifrån vi och dem kan vara en naturlig konsekvens, eftersom vi i våra intervjuer ber en grupp av människor (personal) att tala om en grupp (brukare). Naturligtvis är det lätt att det blir en vi och dem känsla, eftersom personalen får lön för att vara på serviceboendena, vilket skapar olika roller. Samtidigt skulle det vara intressant att se med vidare forskningsarbete när personalen väljer att vara ”vi tillsammans” och när de väljer att mer specifikt se gruppen brukare som ”dem”.

6.4 Den fjärde normen- neutralitet men ibland påverkan

Den fjärde normen som vi har urskilt och som också innehåller en motsättning är att respondenterna försöker att vara neutrala, men att de ibland påverkar när de märker att brukarna inte mår bra i sina relationer eller i sin sexualitet. Strävan efter neutralitet och att

personalen i lika stor utsträckning väljer att påverka kan kanske kopplas till hur personalen använder normaliseringstanken.

Vi har funderat över vem som kan veta vad någon annan mår bra av. Personalen uttrycker i intervjuerna att brukarna får göra vad de vill så länge de mår bra av det. Vi frågar oss själva, vem vet vad som är bra för en annan individ och går det att föreställa sig vilken relation eller sexualitet som är den rätta för en individ? Den enda som har svaret på den frågan är brukaren själv!

Vi diskuterade vilken laddning social kontroll har. För oss har det en negativ laddning då vi associerar det med maktutövning och sanktioner. Social kontroll utövas i olika typer av sammanhang, beroende på vilken kontext det har får det olika betydelser. Under hela uppsatsarbetet har vi utgått ifrån att personalen har mer makt än brukarna. Vi kan ställa oss frågan om verkligen personalen är dem som utformar normerna? Kan det vara gruppen brukare och personal som utformar normerna tillsammans?

6.5 Nya forskningsspår och vidare resonemang kring normalisering

I vårt syfte och vår frågeställning sätter vi ett samband mellan att personalgruppen skulle forma normer och möjligtvis påverka brukarna med dessa. Vi valde begreppet ”normativ ram” för att fånga de begränsningar och den påverkan personal eventuellt skulle kunna ha på brukarnas sexualitet och relationer. Vi har varit påverkade av tanken att personalen aktivt skulle påverka brukarnas sexualitet och relationer, men bara för att personalen har egna normer så behöver det inte innebära att personalen uttrycker dessa och påverkar brukarnas relationer och sexualitet. Förutsättningarna och möjligheterna till eventuell påverkan av brukarna minskar för personalen eftersom brukarna bor på ett serviceboende där de inte är lika beroende av personalens hjälp. LSS lagstiftningen kan med sina lagstadgade rättigheter om goda levnadsvillkor påverka brukarnas självförtroende att hävda sina rättigheter, eftersom samhället genom lagstiftning befäster dessa rättigheter. Om sexualitet och relationer hade varit rättigheter som lagstadgats i LSS hade lagstiftaren utgått från att personer med funktionshinder är avvikande i sin sexualitet och relationer bara för att de har ett funktionshinder. Sexualitet och relationer behöver inte påverkas av att brukarna har ett funktionshinder.

Uppsatsen hade fått ytterligare ett intressant perspektiv om vi uppvägt personalens eventuella påverkan med fokus på hur medvetna brukarna är om sina rättigheter. Vi funderade innan vi började skriva uppsatsen om vilka eventuella teorier som vi skulle kunna använda oss av och diskuterade teorier om makt. Vi ville dock inte begränsa oss till att det var en sådan tydlig maktutövning från personalen. Vi antog att brukarna också har makt, då de bor på serviceboenden i egna lägenheter och de bestämmer när personalen ska komma. Det hade även varit intressant att belysa vilken makt och påverkan brukarens anhöriga har på brukarens sexualitet och relationer. Frågor om anhörigas påverkan fanns med i intervjuguiden men vi valde att begränsa oss då uppsatsens fråga inte berörde det perspektivet. Spår att utveckla till en ny uppsats kan vara att undersöka många olika aktörers inklusive brukarens möjligheter att påverka brukarens sexualitet och relationer. Vi har insett efter vårt arbete att det finns flera möjliga aktörer som kan påverka de normativa ramarna på boendet.

Andra spår som skulle kunna utvecklas är andra mönster som vi fann i materialet. Ett exempel på ett intressant mönster var att ett fåtal respondenter gjorde heteronormativa uttalanden. Vi skulle vilja undersöka om heteronormativa uttalande är ett mönster som uppkommit med fler intervjuer. Bara för att vi upplevde att en del respondenter uttryckte sig heteronormativt behöver det självklart inte betyda att personalen tar med sig sin heteronormativa norm i mötet med brukaren. Det som vi upplevde som intressant var att en av intervjuarna upplevde i ett fåtal av sina intervjuer att personal utgick från att hon precis som dem var heterosexuell. Vad detta beror på kan vi spekulera i men har faktorer såsom ålder, kön och utseende något med saken att göra? Personalen kanske har lättare att utgå och identifiera sig med intervjuaren om det finns gemensamma beröringspunkter? Om personalen identifierade sig med intervjuaren på vissa punkter, går det att applicera samma identifieringsprocess mellan personal och brukare?

Ett annat exempel på ett forskningsspår som kan utvecklas var frågan om brukare som vill ha och får barn. En del respondenter berättade att frågan om barn var problematisk och det hade varit intressant att göra en mer omfattande undersökning kring föräldraskap.

Vi blev förvånade över det materialet från intervjuerna som vi fick in, då vi hade en föreställning om att personalen skulle framföra normer som skulle bilda tydliga mönster. Utifrån vår personliga bakgrund som vi har beskrivit har vi upplevt att det har förekommit mycket fler skiftande åsikter och normer. Det som vi bortsåg ifrån var då alla de faktorer som

eventuellt påverkar vårt resultat och som vi nämnt i vårt metodavsnitt och att intervjusituationen inte konstruerar samma verklighet som återfinns på boendena.

En slutsats är att ”normalisering” kan ha en tvetydig innebörd – ibland kan den bidra till att stärka den personliga identiteten och integriteten, ibland till att sannolikt försvaga den. Det är en empirisk fråga vilket utfallet blir. Vi har utifrån vårt syfte och vår frågställning försökt att problematisera detta förhållande och vi hoppas att vår studie kunnat bidra till att lyfta fram denna typ av frågor och öppna upp för en fortsatt diskussion.

7. Referenslista

Litteratur

Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Andersson, Gunvor & Swärd, Hans (2008). "Etiska reflektioner" I Anna Meeuwisse, Hans Swärd, Rosmari Eliasson-Lappalainen & Katarina Jacobsson, (red): *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och Kultur.

Aspers, Patrik (2007). *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden*. Malmö: Liber.

Becker, Howard S (2006). *Utanför: Avvikandets sociologi*. Lund: Arkiv.

Bengtsson, Staffan (2004). "Anstaltens utveckling och innebörd" I Staffan Förhammar och Marie C. Nelsson (red.): *Funktionshinder i ett historiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

Folkesson, Yvonne & Kollberg, Evy (2000). "Utvecklingsstörning, psykosexuell utveckling och eventuellt föräldraskap". I Magnus Tideman, (red): *Funktionshinder och handikapp*. Lund: Studentlitteratur.

Fromm, Erich (2004). *Kärlekens konst*. [Ny utg.] Stockholm: Natur och kultur.

Gustavsson, Bengt (2004). "Personligt kunskapande: intervjuer, samtal och dialoger" I Bengt Gustavsson (red.): *Kunskapande metoder inom samhällsvetenskapen*. Lund: Studentlitteratur.

Ineland, Jen, Molin, Martin & Sauer, Lennart (2009). *Utvecklingsstörning, samhälle och välfärd*. Malmö: Gleerups utbildning.

Jönson, Håkan (2010). *Sociala problem som perspektiv. En ansats för forskning och socialt arbete*. Malmö: Liber.

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur

Lewin, Barbro (2011). *För din skull, för min skull eller för skams skull? Om LSS och bemötande*. Lund: Studentlitteratur.

Löfgren-Mårtensson, Lotta (2003). *Får jag lov? Om sexualitet och kärlek i den nya generationen unga med utvecklingsstörning*. Lund: Studentlitteratur.

Mallander, Ove (1999). *De hjälper oss till rätta. Normaliseringsarbete, självbestämmande och människor med psykiskutvecklingsstörning*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.

May, Rollo (2001a). *Kärlek och vilja*. [Ny utg.] Stockholm: Natur och kultur.

May, Tim (2001b). *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.

Nirje, Bengt (2003). *Normaliseringsprincipen*. Lund: Studentlitteratur.

Nordeman, Margareta (2011) *När känslan tar över- sexualitet, utvecklingsstörning, autism*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.

Qvarsell, Roger (1991). *Vårdens idehistoria*. Stockholm: Carlsson bokförlag.

Ryen, Anne (2004). *Kvalitativ intervju - från vetenskapsteori till fältstudier*. Malmö: Liber.

Trost, Jan (2010). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Elektroniska källor

Blomqvist, Jerker (2012) ”Sexualitet” (elektronisk), *Nationalencyklopedins hemsida* <<http://www.ne.se/lang/sexualitet>> (2012-04-04).

Nationalencyklopedin (2012) ”Norm” (elektronisk), *Nationalencyklopedins hemsida* <<http://www.ne.se/lang/norm/271419>> (2012-05-18).

Socialstyrelsens termbank (2007a) ”Funktionshinder” (elektronisk), *Nationalencyklopedins hemsida* <<http://app.socialstyrelsen.se/termbank/ViewTerm.aspx?TermID=4182>> (2012-03-14).

Socialstyrelsens termbank (2007b) ”Funktionsnedsättning” (elektronisk), *Nationalencyklopedins hemsida* <<http://app.socialstyrelsen.se/termbank/ViewTerm.aspx?TermID=3594>> (2012-03-14).

Socialstyrelsen (2007c) ”Bostad med särskild service för vuxna enligt LSS- stöd för rättstillämpning och handläggning” (elektronisk), *Socialstyrelsens hemsida* <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/8930/2007-101-6_20071016.pdf> (2012-03-14).

Sveriges riksdag (1993) ”Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade” (elektronisk), *Sveriges riksdags hemsida* <http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Lag-1993387-om-stod-och-ser_sfs-1993-387/?bet=1993:387> (2012-03-14).

Vetenskapsrådet. (2012) ”Forskningsetiska principer inom humanistisk samhällsforskning” (elektronisk), *Vetenskapsrådets hemsida* <http://www.vr.se/download/18.6b2f98a910b3e260ae28000360/HS_15.pdf> (2012-03-17).

Film

Naharro, Antonio och Pastor, Álvaro (2009). *Yo También – Jag med.*

8. Bilagor

Intervjuguide

Syfte

Meningen med denna intervju är att se vad du har för tankar om funktionshinder, sexualitet och kärleksrelationer i ditt arbete.

Teman som vi kommer att fråga lite om är din bakgrund, hur ni i personalen arbetar med frågor om sexualitet, frågor om kärleksrelationer, anhörigas delaktighet och generella frågor kring boendets miljö.

Jag beräknar att intervjun tar cirka 45 minuter.

Vi följer etiska riktlinjer under vårt arbete. Dessa riktlinjer innebär:

Att du är anonym.

Boendets namn avslöjas inte.

Du kan säga till om du inte vill fortsätta intervjun.

Det som du berättar kommer bara att användas i vår uppsats på socionomprogrammet och om du vill så skickar vi gärna en kopia av vår uppsats till dig när vi är klara.

GODKÄNNA CITAT?

Vi kommer inte publicera hela intervjun i uppsatsen utan snarare ta ut resonemang och citat.

Om du vill kan du få godkänna de citat vi plockar ut via mail inom två dagar, men detta kan vi prata mer om i slutet av denna intervju.

Bakgrund

Hur länge har du arbetat här?

Vad har du för utbildning?

Har arbetsplatsen någon policy rörande sexualitet och relationer? Kan vi få del av den i så fall?

Ålder?

Kön?

Sexualitet

Säg ej i intervjun men som stöd! När vi pratar om sexualitet menar vi att det är ett grundbehov hos alla människor och att sexualitet inte behöver vara samlag eller orgasmer, det är mer en drivkraft som finns inom oss. När vi tänker på sexualitet är vi öppna för olika former av sexualitet, så som heterosexualitet, homosexualitet och asexualitet.

Hur arbetar ni i personalen med frågor om sexualitet?

Om ja, hur gör ni det i så fall?

Om nej och ja, hur skulle du vilja arbeta med frågan?

Hur diskuteras sexualitet i personalgruppen?

När sådana frågor diskuteras vad händer då?

Hur upplever du att sexuella beteenden och sexuella händelser hanteras i personalgruppen?

Hur hanterar du dessa personligen när du arbetar?

Upplever du som personal att de boende har ett "behov" av att uttrycka sin sexualitet?

Hur har du uppfattat att de boende tänker kring sin sexualitet?

Får de boende någon sexualupplysning?

Om ja, hur ser den ut?

Om nej, hur kommer det sig att det inte finns? Tror du att det finns ett behov av det och vad skulle den i så fall innehålla?

Har du fått fortbildning kring sexualitet kopplat till funktionshinder?

Har du fått någon särskild information från din arbetsplats kring sexualitet kopplat till funktionshinder?

Kärleksrelationer

Säg ej i intervjun men som stöd! När vi pratar om kärleksrelationer menar vi nu att kärleken

är en kraft hos människan, den bryter murarna som finns mellan olika individer och förenar dem.

Hur diskuteras kärleksrelationer med de boende?

Om ja, i vilka sammanhang?

Om ja, vem tar initiativen till diskussion?

Upplever du som personal att de boende har ett "behov" av kärleksrelationer?

Hur har du uppfattat att de boende tänker kring kärleksrelationer?

Anhöriga

Hur delaktiga anser du att de anhöriga ska vara i en boendes relationer?

Hur delaktiga anser du att de anhöriga ska vara i en boendes sexualitet?

Boendets miljö

Vilken typ av funktionshinder finns på boendet?

Hur länge bor boende generellt här?

Hur är könsuppdelningen på boendet?

Vilka gemensamma utrymmen finns?

Hur beskriver du gemenskapen på boendet?

Hur många bor här?

Hur många arbetar här?

Hur känner du inför citat? Vill du att vi mailar över eventuella citat innan för ditt godkännande eller känns det okej?

Mailadress?

Vill du ha en kopia av uppsatsen?